

RAŠYTOJO JUOZO PAUKŠTELIO ASMENINĖ BIBLIOTEKA KĖDAINIUOSE

Jūratė Nekrašienė | Kėdainių krašto muziejus

Didžioji g. 19, Kėdainiai, LT-57255

El. paštas: jnekrasiene@yahoo.com

Šioje apžvalgoje aptariama rašytojo Juozo Paukštelio asmeninė biblioteka, kaupta jo buvusiame name Kėdainiuose, Vydūno g. 14, o vėliau perkelta į Kėdainių krašto muziejaus (Didžioji g. 19) specialiai tam įrengtą rašytojo Juozo Paukštelio kambarį.

Juozas Paukštėlis (Ptašinskas, 1899–1981) – žymus lietuvių prozininkas, dramaturgas, vertėjas. Gimė Titoniuose, Pakruojo rajone, tuometiniame Linkuvos valsčiuje, neturtingų valstiečių šeimoje. 1909–1914 m. mokėsi Linkuvos pradžios mokykloje, vėliau Linkuvos progimnazijoje, 1920–1923 m. – Šiaulių gimnazijoje. 1920 m. pakeitė pavardę, pasivadindamas Paukštėliu. 1921 m. laikraštyje „Šiaulių trimėtas“ išspausdino pirmąjį savo eilėraštį. 1923–1927 m. Lietuvos universiteto Teologijos-filosofijos fakultete studijavo literatūrą. Studijų metais ir vėliau buvo aktyvus studentų ateitininkų Meno mėgėjų draugijos „Šatrija“ narys. Bendradarbiavo leidiniuose „Rytas“, „Židinys“, „Jaunimas“, „Iliustruotoji Lietuva“ ir kt. 1926 m. išvyko mokytojauti į Kėdainius, čia dirbo iki 1946 m. Su Kėdainiais susijęs visas tolesnis rašytojo gyvenimas: čia parašyti reikšmingiausi jo romanai, dramos, apsakymai, čia jis įkūrė literatų būrelį, jam vadovavo, čia atvykdavo žymių rašytojų dalyvauti jo organizuojamose popietėse ir kt. renginiuose. 1969 m. už trilogiją *Jaunystė, Netekėk, saulele!* ir *Čia mūsų namai* apdovanotas Lietuvos valstybine premija, po penkerių metų jam suteiktas Lietuvos liaudies rašytojo garbės vardas. Po rašytojo mirties įsteigta Pakruojo rajono Naujo ūkio literatūros premija, nuo 1991 m. vadinama J. Paukštelio premija. Ji kas dveji metai teikiama už geriausius prozos kūrinius kaimo gyvenimo tematika. Juozo Paukštelio vardu pavadinta Pakruojo viešoji biblioteka ir Kėdainių pagrindinė mokykla. 2011 m. Linkuvoje J. Paukštėliui atminti atidengtas paminklas.

Kėdainiuose namas, kuriame gyveno rašytojas, 1990 m. tapo memorialiniu muziejumi, atkuriančiu rašytojo namų ir darbo aplinką. Tačiau dėl brangių išlaidų išlaidų J. Paukštelio namas-memorialinis muziejus 2009 m. uždarytas, o ekspozicija padalinta ir perkelta į Kėdainių krašto muziejų ir Kėdainių J. Paukštelio pagrindinės mokyklos istorijos muziejų¹. Kėdainių krašto muziejuje nuo

1 Apie tai žr. STANKEVIČĖ, K. Kėdainiai ketina parduoti rašytojo J. Paukštelio namus. *Lietuvos rytas*, 2009, gruodžio 16. Prieiga per internetą: <<http://www.lrytas.lt/-12609461371258827264->

[k%C4%97dainiai-ketina-parduoti-ra%C5%A1ytojo-j-pauk%C5%A1telio-namus.htm?id=12929573541290709432&view=6](http://www.lrytas.lt/-12609461371258827264-k%C4%97dainiai-ketina-parduoti-ra%C5%A1ytojo-j-pauk%C5%A1telio-namus.htm?id=12929573541290709432&view=6)>.

2009 m. J. Paukštelio ekspozicijai skirtas tik vienas kambarys, vadinamas Rašytojo J. Paukštelio kambariu. Jis apstatytas rašytojo baldais, yra buities daiktų bei trys knygų spintos su asmenine rašytojo biblioteka. Nedidelė dalis J. Paukštelio palikimo, įskaitant jo kūrybos rankraščius, prisiminimus ir memorialiniam muziejui įvairių žmonių dovanotas knygas, saugoma Kėdainių krašto muziejaus archyve.

Rašytojo biblioteka, iš pradžių rinkta savišvietai ir mokymuisi, ilgainiui susiformavo į vientisą, kryptingai sukomplektuotą biblioteką. Kėdainių krašto muziejuje ji yra ne visa: dalį bibliotekos rašytojas išsivežė į Vilnių, dalis po karo dingo, kai kurios knygos išdalintos. Rašytojas stengėsi kiek galima išsamiau komplektuoti jį dominančią literatūrą, iš savo bibliotekos knygų jis sėmėsi žinių pedagoginiais bei savišvietos tikslais.

Šiuo metu Kėdainių krašto muziejuje esanti J. Paukštelio biblioteka (knygos, nuotraukos, laiški, prisiminimai, įvairūs rankraščiai) suinventorinta. Dauguma joje esamų rankraščių (laiškų, atvirukų, rašytų J. Paukštelio) gauta 1990–1991 m. iš Halinos Korsakienės, Elenos Bukelienės, G. Stankaitienės, L. Gužienės. Rašytojo nuotraukas 1989–1990 m. yra perdavusi jo dukra Valentina Paukštelytė.

Kėdainių krašto muziejuje saugomą ir eksponuojamą J. Paukštelio asmeninę biblioteką sudaro knygos, bukletai bei periodiniai leidiniai, iš viso 677 vienetai: 636 ekspozicijoje ir 41 archyve. Knygų yra 637 vienetai (94 proc.), periodinių leidinių – 40 vienetų (6 proc.). Prie asmeniškai turėtų knygų ir periodinių leidinių čia nepriskirti išleisti po rašytojo mirties (tokių – 31).

Asmeninėje bibliotekoje yra paties rašytojo 44 parašytos ir įvairiu laiku išleistos knygos. Tarp jų po vieną vertimą į rusų ir lenkų kalbas. Yra J. Paukštelio kitų autorių kūrybos vertimų iš rusų į lietuvių kalbą. Yra išlikusių paties rašytojo rankraščių, laiškų, dokumentų.

Didžioji dalis leidinių yra dovanos. Tai J. Paukštelio įvairiems asmenims, savo buvusiems mokiniams, draugams dovanotos ir po rašytojo mirties muziejui atiduotos knygos (8 vnt.) su paties rašytojo įrašytomis dedikacijomis: „Gerbiama G. Stankaitienei-Masaitytei, buvusiai mano mokinei, dabar gerai gydytojai ir geram žmogui“; „Buvusiam geram mūsų mokiniui, dabar geram, nuoširdžiam žmogui – Stasiui Nekrašui – daug gero linkėdamas“; „Buvusiai mano mokinei mielai Elenutei Miknevičienei-Zdanavičiūtei“; „Mielam draugui – Kazimierui“; „Gerbiama Stasiui Simonavičiui – šauniam lietuviui, nuoširdžiam žmogui“; „Buvusiai mokinei – E. Indreliutytei-Triponienei, linkėdamas geros sveikatos, vidinės-dvasinės stiprybės, daug laimingų gražių gyvenimo metų“. Iš viso yra 63 knygos su dedikacijomis ir kitokiais įrašais skirtingomis progomis, kalbomis ir aplinkybėmis. Ypač gausu lietuvių autorių rašytų dedikacijų pačiam rašytojui (33 vnt.): artimo bičiulio poeto J. Graičiūno, Bern. Brazdžionio, J. Paleckio, J. Jaržemsko, I. Mero,

M. Meškauskienės ir kt. Keletas knygų rašytojui buvo dovanotos artimų draugų gimtadienio ar vardadienio proga: „Garbingos sukakties proga sveikina: mamutė, Stasė, Janė, Modesta, Jonas“ (įrašas albume *P. Cvirka gyvenime ir kūryboje*); „Gerbiama mokytoji ir auklėtoji 70-ies metų jubiliejaus proga – 1944 m. laidos abiturientai“ (albume *Lietuvių liaudies menas*, 1963); „Mielam prieteliui Draugui, su geriausiais linkėjimais sveikatos, gerovės ir naujų kūrybinių laimėjimų – su pagarba Justas Paleckis“ (J. Paleckio knygoje *Žingsniai smėlyje*, 1969). Knygoje esami įrašai atskleidžia rašytojo ryšius su jį supusia aplinka, draugais, kolegomis. Penkios knygos buvo dovanotos rašytojo žmonai ir dukroms įvairiomis progomis: „Mokytojai B. Paukštelienei šią kuklią dovanėlę skiria X a kl. berniukai“ (įrašas albume *Vilniaus universitetas*); „Gerbiamai ir mylimai mokytojai Tarptautinės Moters dienos proga – IX b kl. berniukai“ (albume *Žemaitė gyvenime ir kūryboje*, 1956); dedikacija dukrai Valentinai: „Kėdainių II vid. m-los mokinėi N. Metų proga už gerą mokymąsi, 1950 m.“ (įrašas H. Korsakienės knygoje *Dovana*, 1950) ir kt.

J. Paukštelis buvo plačių interesų žmogus, todėl jo biblioteka buvo universalaus profilio. Be dominuojančios grožinės literatūros, bibliotekoje daug enciklopedijų, žodynų, literatūros kritikos bei meno albumų. Kūrybinis darbas neleido J. Paukšteliiui atitrūkti nuo mokslo problemų, gal todėl bibliotekoje nemažai mokslinės mokomosios medžiagos. Vertingi komentarai ir pastabos tokių knygų tekstuose. Knygoje yra pabraukimų, žodžių tarimo, kirčiavimo ženklų, kuriuos J. Paukštelis, manoma, panaudodavo rengdamasis pamokoms, pasižymėdamas pagrindines mintis ir citatas. Tokių rasime knygoje *Diktantai* (1956), J. Žiugždos *Lietuvių kalbos gramatika* (1953), J. Būtėno *Lietuvių literatūros vadovėlis* (1957), Fr. K. Bizausko *Literatūros teorija* (1922), G. Petkevičaitės *Pasaulinės literatūros istorijos vadovėlis* (1924), M. Durio *Kalbos mokslo pagrindai* (1929) ir kt.

1928 m. J. Paukštelis vadovavo literatūrų būreliui, todėl kaupė su dramaturgija susijusias knygas. Keliose jų yra rašytojo įrašų, pastabų (Brundalo *Sodžiaus teatras*, 1924; V. Volšteino *Dramaturgija*, 1948; A. Sutkaus *Vilkolakio teatras*, 1969). J. Paukštelio knygoje *Kelionė po Užkaukazę* (Vilnius, 1948) bei „Ateities“ žurnale 1925 m. publikuotame jo apsakyme „Ugninis paukštis“ yra jo paties ranka p. 22 įrašyti pataisymai pridėdant daugiau teksto.

J. Paukštelio bibliotekos knygos lentynose kruopščiai surikiuotos, dažniausiai to paties poeto knygos yra viena šalia kitos. Bibliotekoje yra paties J. Paukštelio knygos, išverstos į įvairias kalbas. Taip pat surinkta periodinių leidinių, kuriuose buvo spausdinta jo kūryba.

Inventorinant bibliotekos knygas ne visų išleidimo data išsiaiškinta (tokių 28). Penkios rusų kalba, manoma, yra XIX šimtmečio pabaigos, seniausia datuojama 1876 m. Pasak rašytojo dukters Valentinos, po karo nacionalizuojant Apytalaukio

dvarą (Kėdainių r.), buvusių savininkų grafų Zabelių biblioteka buvo palikta likimo valiai, tad manoma, kad rašytojas pasirinko ir atsivežė keletą senų knygų iš dvarvietės, jos dabar ir saugomos šioje bibliotekoje. Iš viso J. Paukštelio bibliotekoje yra 48 leidiniai, išleisti XIX a. pabaigoje. Tai J. I. Kraszewskio (1876–1880), E. Orzeszkowos (1886), H. Sienkiewicziaus (1896), F. Dostojevskio raštų 4 tomai (1894), N. Gogolio raštai (1900), W. Thackeray'aus rinktiniai raštai (8 tomai, 1894–1895), D. Grigorovičiaus, M. Saltykovo-Ščedrino, M. Lermontovo raštai ir kt. Yra XX a. pradžios laikraštis „Dirva“ (1903), rusų kalba V. Hugo *Žmogus, kuris juokiasi* (1903).

Bibliotekoje yra keletas teologinės tematikos knygų: Giovanni'o Papini'o *Kristaus istorija* (1929–1930), *Šventasis Augustinas* (1930), *Naujasis mūsų Viešpaties Jėzaus Kristaus testamentas* (1922). Yra istorinės tematikos knygų, meno albumų (daugiausia leistų sovietmečio Lietuvoje), tautosakos leidinių (*Balkanų legendos*, 1971; *Kalevala*, 1922 ir kt.).

Daug Vakarų Europos rašytojų kūrybos, jų vertimų į lietuvių kalbą: J. Londono *Martynas Idnas*, 1930; O. Wilde'o *Dorijano Grėjaus atvaizdas*, 1932; H. Ibseno *Brandas*, 1937; G. de Maupassant'o *Mielasis draugas*, 1956; R. Tagorės *Namai ir pasaulis*, 1959; Moliere'o *Šykštuolis*, 1920; ir kt. Rašytojas skaitė, vertino ir kitiems rekomendavo skaityti rusų rašytojų kūrinius, todėl jo bibliotekoje nemažai originalų bei vertimų į lietuvių kalbą: M. Gorkio, M. Lermontovo, A. Čechovo, I. Turgenovo, A. Tolstojaus, A. Puškino kūrinių bei rinktinių raštų.

Atskirai reikėtų paminėti Kaukazo rašytojų knygas. Kaukaze rašytojas apsilankė 1946 metais drauge su kitais lietuvių rašytojais – A. Žukausku, P. Cvirka, A. Vienioliu. Kelionėje susipažino su Užkaukazės respublikų rašytojais. Draugiškus jausmus Kaukazo tautoms rodo rašytojo parašyta knyga *Kelionė po Užkaukazę* (1948) bei Kaukazo tautų rašytojų J. Paukšteliiui dovanotos knygos su nuoširdžiomis dedikacijomis: „Juozasuj Pauksteluj gerbiamu rasitoy ir labia idomui žmogui – Vagifas Azurmanovas. Baku – Azerbaidžanas“, „Na dobruju pamiatj dorogomu J. Pauksteliisu – Pavel Pancenin-Azerbaidžian“, „Dorogomu pisateliu, velikomu drugu Armeniji, tov. J. Pauksteliisu – F.Baxcinian“, „Vidajuscimusia pisateliu ot pisatelej sovetskoy Armeniji“, „Mnogouvazaemomy tov. ot sovetskix pisatelej Gruzii“. J. Paukšteliiui yra dovanotų knygų su Baltarusijos, Ukrainos, buvusios Jugoslavijos rašytojų dedikacijomis.

Asmeninėje J. Paukštelio bibliotekoje vyrauja knygos ir periodika lietuvių kalba (459 vnt.). Tai sudaro daugiau nei du trečdalius visų leidinių. Antroje vietoje pagal gausumą atsiduria literatūra rusų kalba (155 vnt.), apimanti kone ketvirtį visų knygų ir periodinių leidinių. Likusią dalį sudaro kelios kalbos: daugiausia lenkiškų (14 vnt.), o mažiausia, vos viena, gruziniškų. Yra knygų anglų kalba (2 vnt.), prancūzų (6), vokiečių (8). Lietuvių kalba knygos sudaro 71 proc. bibliotekos, kitomis

kalbomis – 29 proc. Iš viso J. Paukštelio bibliotekoje yra knygų šešiomis užsienio kalbomis. Beveik ketvirtadalis visų knygų ir periodikos yra rusiškos.

Rašytojo biblioteka universalaus profilio, todėl, be dominuojančios grožinės literatūros, nemažai mokslinės, mokomosios medžiagos, memuarų bei periodinių leidinių. Grožinę literatūrą sudaro 478 vnt. (65 proc.), mokomąją – 69 vnt. (11 proc.), mokslinę – 98 vnt. (15 proc.), memuarinę – 19 vnt. (3 proc.), kita (6 proc.).

Rašytojo J. Paukštelio asmeninės bibliotekos knygos kaip eksponatai surašytos į gaunamų eksponatų registravimo knygas, yra sudarytas rašytinis knygų ir kitų spaudinių sąrašas. Į LIBIS suvestinį katalogą spaudiniai dar nėra įtraukti ir nėra skaitmeninti. Rašytojo J. Paukštelio kambarys su visa asmenine biblioteka yra prieinamas visiems Kėdainių krašto muziejaus lankytojams. J. Paukštelio kambaryje rengiamos edukacinės programos („Čia mano namai“, „Kėdainių krašto rašytojai“), mokiniai supažindinami su rašytojo gyvenimu, kūryba, skaito ištraukas iš jo kūrinių, žiūri ir aptaria rašytojo romano „Kaimynai“ motyvais sukurto filmo ištraukas.

Įteikta 2015 m. sausio 30 d.

Priimta 2015 m. kovo 3 d.